

Darba lapas autore: Santa Kadiķe, Laurenču sākumskola
 Darba lapa paredzēta: 8. klasei.
 Darba lapas nosaukums: "Jēdziens teikuma locekļi un palīglocekļi."

Jēdziens	Jēdziena skaidrojums	Piemērs
	Teikuma virslocekli, kas izsaka ar teikuma priekšmetu nosauktā runas priekšmeta pazīmi – darbību, stāvokli, īpašību.	Abas māšas <u>ir zinātkāras</u> un <u>labsirdīgas</u> .
	Teikuma priekšmets, par kuru tekstā ir kaut kas pateikts, atbild uz jautājumu <i>kas?</i> .	Visapkārt valda <u>klusums</u> .
	Teikuma priekšmets veidojas, ja teikumā netiek nosaukti 1. personas vietniekvārdi <i>es, mēs</i> un 2. personas vietniekvārdi <i>tu, jūs</i> .	<u>Lasīsim</u> interesantu grāmatu.
	Veido teikuma gramatisko centru (teikuma priekšmets, izteicējs vai galvenais loceklis), nav pakārtots nevienam citam teikuma loceklim.	<u>Laura uzrakstīja</u> interesantu stāstu.
	Ja teikumā lietojama darbības vārda būt forma ir, tad tā vietā var likt domuzīmi.	Ķīna <u>ir</u> papīra dzimtene. Ķīna – papīra dzimtene.
	Ir teikumi, kuros ir tikai viens teikuma virsloceklis, kuru pasvīturo ar trīs svītrīnām. .	Man salst.

Jēdzieni: Teikuma priekšmets, teikuma virsloceklis, teikuma izteicējs, saitiņa, ietvertais teikuma loceklis, galvenais loceklis.

Šis ir uzdevums atkārtšanai. Ielīmē savās pierakstu kladēs, lai vienkopus ir šie jēdzieni, jo pēc tam arī ar tiem būs vēl jāstrādā.

Darba lapas autore: Santa Kadiķe, Laurenču sākumskola
Darba lapa paredzēta: 8. klasei.
Darba lapas nosaukums: "Jēdziens teikuma locekļi un palīglocekļi."

Izdales materiāls par katru palīglocekli (skolēni paši nosaka, kuru palīglocekli stundā apskatīsim, tāpēc nav pierakstīts klāt, kas tas par palīglocekli).

Teikuma palīglocekļi, kas nosauc darbības objektu, visbiežāk paskaidro darbības vārdu, bet var paskaidrot arī citu deklinējamu vārdu.

Atbild uz jautājumiem *ko?, kam?, ar ko?, par ko?, pret ko?, no kā?, pie kā?, ko darīt?*.

Var būt izteikts ar

- deklinējamu (lokāmu) vādu ģenitīvā, datīvā, akuzatīvā, instrumentālī;
- ar deklinējamu vārdu, prievārdu;
- darbības vārdu nenoteiksmē;
- nedalāmu vārdu savienojumu vai saliktu nosaukumu.

Meistaram sala rokas. (Kam sala? – meistaram)

Viņam sveces atgādināja rudens vējos norūsganojušus kalnus un zilas miglas. (kam atgādināja? – viņam (datīvs), ko atgādināja? – kalnus, miglas (akuzatīvs)).

Teikuma palīglocekļi, kas nosauc pazīmi, paskaidro lietvārdu.

Atbild uz jautājumiem *kāds?, kāda?, kurš?, kura?, cik?, kā?*.

Saskaņots ar apzīmējamo vārdu dzimtē, skaitlī un locījumā, lokiem abiem vārdiem mainās galotne. Ja, lokot apzīmējamo vārdu, apzīmētājs nemainās, tas ir nesaskaņotais apzīmētājs.

Tiek izteikts ar

- īpašības vārdu;
- lietvārdu ģenitīvā;
- skaitļa vārdu;
- vietniekvārdu;
- lokāmo divdabi.

Ja apzīmētāji tiek novietoti aiz apzīmejamā vārda, tos savrupina, runājot atdala ar pauzēm, bet rakstot – ar pieturzīmēm. Ja apzīmētājam ir pakārtoti citi teikuma palīglocekļi, veidojas savrupināta apzīmētāja grupa. Piemērs. Aust rīts, miglainš un vēss.

Vēlam rudenim ir raksturīgas pelēkas, dzestras un miglainas dienas.

Rudenim pieder trīs mēneši.

Tas ir mans laiks.

Man patīk pielijuši meži.

Teikuma palīglocekļi, kas izteikts ar lietvārdu un atrodas vienā locījumā ar paskaidrojamo vārdu, paskaidro vai precizē paskaidrojamo vārdu.

Raksturo kādu personu, nosaucot tās amatu vai dienesta pakāpi, vai raksturo kāda priekšmeta izskatu vai īpašību.

Ja pielikumam tiek pievienoti viens vai vairāki apzīmētāji, rodas pielikuma grupa.

Ja pielikuma vai pielikuma grupa atrodas aiz paskaidrojamā vārda, tad rodas pielikuma savrupinājums, kuru no pārējās teikuma daļas atdala ar komatiem vai domuzīmēm.

Aktrise Rēzija Kalniņa, rakstnieks Jānis Jaunsudrabiņš, grāfs Monte Kristo, gudra meitene.

Pazīstamais un ievērojamais dzejnieks Imants Ziedonis rakstījis ne tikai dzeju, bet pievērsies arī publicistikai.

Latviešu tautasdziesmas, mūsu tautas zelts un lepnums, izskan dziesmusvētkos.

Darba lapas autore: Santa Kadiķe, Laurenču sākumskola
 Darba lapa paredzēta: 8. klasei.
 Darba lapas nosaukums: "Jēdziens teikuma locekļi un palīglocekļi."

1. uzdevums. Izpēti teorētisko informāciju par apstākļiem, pierakstu kladē izveido apstākļa teorētisko apskatu! Piemēri doti jauktā kārtībā! Atrodi katram piemēram atbilstošu skaidrojumu.	
Apstākļi	
Teikuma palīglocekļi, kas norāda darbības apstākļus – vietu, laiku, veidu, mēru, cēloni vai nolūku.	1. <u>No 1882. gada līdz 1885. gadam</u> Rūdolfs Blaumanis dzīvoja Brakos.
1. Laika apstākļi – <i>kad? cik ilgi? no kura laika? līdz kuram laikam?</i>	2. Rakstnieks devās uz Koksnesi <u>strādāt</u> .
2. Vietas apstākļi – <i>kur? kurp? no kurienes? uz kuriem? līdz kuriem?</i>	3. <u>No Brakiem</u> Blaumanis brauca <u>uz Ērgļiem</u> .
3. Veida apstākļi – <i>kā? kādā veidā?</i>	4. Rakstnieks <u>smagi</u> slimoja.
4. Cēloņa apstākļi – <i>kāpēc? kādēļ?</i>	5. <u>Slimības dēļ</u> viņš nevarēja strādāt.
5. Nolūka apstākļi – <i>kādēļ? kādā nolūkā?</i>	6. Viņš <u>ļoti</u> gribēja rakstīt lugu.
6. Mēra apstākļi – <i>cik? cik lielā mērā?</i>	7. Viņš ir ļoti veikls.
Teikumā paskaidro darbības vārdu (7.), īpašības vārdu (8.), citu apstākļa vārdu (9.).	8. Viņš čakli strādāja.
Par apstākļi var būt	9. Viņš ļoti čakli strādāja.
<ul style="list-style-type: none"> • lietvārds (arī kopā ar prievārdu vai salīdzināmo partikulu kā); • darbības vārds divdabja formā; • apstākļa vārds; • salikts nosaukums vai nedalāms vārdu savienojums. 	

2. uzdevums. Noraksti teikumus pierakstu kladē. Pasvītro apstākļus, nosaki, kuru vārdu teikumā tie paskaidro, nosaki apstākļu veidu un jautājumu.

1. No 1868. gada barons iznomā Blaumaņa vecākiem Braku mājas, kas atrodas pie Ērgļiem.
 2. Sākumā mājas bijušas nolaistas.
 3. Tikai vēlāk paša Rūdolfa stādītie koki, krūmi un puķes padarījuši Brakus par skaistākajām mājām visā apkaimē.
 4. 1887. gadā mājas rietumpusē tiek iestādīts jauns ābeldārzs.
 5. Mežā gar Akmens gravu līdz Lazdu gravai tiek iestaigāta Simtsoļu taciņa, par iecerēto darbu sižetu un varoņiem vienmēr domājot.
 6. Cita taka ved uz lielo akmeni Braku kalna ziemeļu daļā, kur ir labi pasēdēt vasaras karstajās dienās.
- (Pēc Saulcerītes Vieses.)

Darba lapas autore: Santa Kadiķe, Laurenču sākumskola

Darba lapa paredzēta: 8. klasei.

Darba lapas nosaukums: "Jēdziens teikuma locekļi un palīglocekļi."

<p>1. Pelēkas dienas vidū mežā top siltāk un gaišāk.</p> <ul style="list-style-type: none">• Katram vārdam teikumā nosaki vārdšķiru.• Nosaki teikuma priekšmetu un izteicēju.• Izveido teikuma shematisko attēlojumu, kā piemērā uz tāfeles.
<p>2. Cauri mākoņiem jaušams klusināts saules starojums.</p> <ul style="list-style-type: none">• Katram vārdam teikumā nosaki vārdšķiru.• Nosaki teikuma priekšmetu un izteicēju.• Izveido teikuma shematisko attēlojumu, kā piemērā uz tāfeles.
<p>3. Diena nāk ar spožu sauli, bet sniegs vēl klausā bargajam salam.</p> <ul style="list-style-type: none">• Katram vārdam teikumā nosaki vārdšķiru.• Nosaki teikuma priekšmetu un izteicēju.• Izveido teikuma shematisko attēlojumu, kā piemērā uz tāfeles.
<p>4. Mazais, apaļais tomātiņš aug par lielo, apaļo tomātiņu.</p> <ul style="list-style-type: none">• Katram vārdam teikumā nosaki vārdšķiru.• Nosaki teikuma priekšmetu un izteicēju.• Izveido teikuma shematisko attēlojumu, kā piemērā uz tāfeles.
<p>5. Man garšo kartupeļu pankūkas ar kraukšķošām maliņām.</p> <ul style="list-style-type: none">• Katram vārdam teikumā nosaki vārdšķiru.• Nosaki teikuma priekšmetu un izteicēju.• Izveido teikuma shematisko attēlojumu, kā piemērā uz tāfeles.
<p>6. Laivu piestātne Lielupē patīkami iepriecināja tūristus.</p> <ul style="list-style-type: none">• Katram vārdam teikumā nosaki vārdšķiru.• Nosaki teikuma priekšmetu un izteicēju.• Izveido teikuma shematisko attēlojumu, kā piemērā uz tāfeles.
<p>7. Viņai bija tikai septiņpadsmit gadu, bet meitene izskatījās pieaugusi.</p> <ul style="list-style-type: none">• Katram vārdam teikumā nosaki vārdšķiru.• Nosaki teikuma priekšmetu un izteicēju.• Izveido teikuma shematisko attēlojumu, kā piemērā uz tāfeles.
<p>8. Saldā miegā laiža nogurusī un piekususī Dabas māte.</p> <ul style="list-style-type: none">• Katram vārdam teikumā nosaki vārdšķiru.• Nosaki teikuma priekšmetu un izteicēju.• Izveido teikuma shematisko attēlojumu, kā piemērā uz tāfeles.
<p>9. Jauna, maiga diena uzausa pār nosalušo zemi.</p> <ul style="list-style-type: none">• Katram vārdam teikumā nosaki vārdšķiru.• Nosaki teikuma priekšmetu un izteicēju.• Izveido teikuma shematisko attēlojumu, kā piemērā uz tāfeles.
<p>10. Jūlija pēdējās dienas plīst kā zirņu pākstis, resnas un pārgatavojušās.</p> <ul style="list-style-type: none">• Katram vārdam teikumā nosaki vārdšķiru.• Nosaki teikuma priekšmetu un izteicēju.• Izveido teikuma shematisko attēlojumu, kā piemērā uz tāfeles.